

Herinneringen van Gerrit Brouwer aan Jan Verwey

Jelle van Dijk

In 1965 nam Jan Verwey afscheid als directeur van het Nederlands Instituut voor Onderzoek der Zee (NIOZ) op Texel. Bij zijn afscheid boden vrienden hem een afscheidsbundel (*Liber Amicorum*) aan waarin zij aangaven hoe hun werk door Verwey beïnvloed was of waarin zij persoonlijke herinneringen ophaalden. Dankzij speurwerk van Edward Bonne, die van plan is een biografie over Jan Verwey te schrijven, kreeg ik de bijdrage van Gerrit Anton Brouwer voor dit *Liber Amicorum* in handen.

BROUWER, Gerrit Anton, 27 oktober 1898 – 25 juli 1981, bioloog, faunistisch ornitholoog en nationaal en internationaal vogel- en natuurbeschermer.

(foto uit K.H. Voous: "In de ban van Vogels").

Gerrit Brouwer was een jaartje ouder dan Jan Verwey en behoorde, zeker in de tijd dat Jan Verwey in Noordwijk woonde, tot zijn beste vrienden. Brouwer beschikte over voldoende financiële middelen om zich full-time met vogelstudie en natuurbescherming te kunnen bezighouden. Zijn studie biologie nam 14 jaren in beslag, omdat hij deze studie veelvuldig onderbrak voor vogelexcursies, het schrijven van artikelen, het

maken van studiereizen en het vervullen van allerlei bestuursfuncties. Veel meer dan de wat introverte Verwey kom je de naam van Gerrit Brouwer tegen in besturen van belangrijke organisaties zoals de Nederlandse Ornithologische Vereening, Vereeniging tot behoud van Natuurmonumenten in Nederland, Nederlandse Vereeniging tot Bescherming van Vogels, It Fryske Gea, Commissie van Advies van Staatsbosbeheer, Commissie voor Natuur- en Landschapsbescherming, enzovoort, enzovoort. Op 55-jarige leeftijd promoveerde hij op een lezenswaardig proefschrift dat ook nu nog wel wordt geciteerd: *Historische gegevens over onze vroegere ornithologen en over de avifauna van Nederland*. Brouwer publiceerde tientallen artikelen over de avifauna van ons land en verzorgde vele jaren, vaak in samenwerking met anderen waaronder ook Jan Verwey, de jaarlijkse waarnemingenrubriek in het tijdschrift *Ardea*.

In de bijdrage voor het gedenkboek voor Jan Verwey gaat Brouwer in op het ontstaan van hun vriendschap. Het eerste contact volgde na de oproep van Jan Verwey in *De Levende Natuur* om te komen tot het Trekstation Noordwijk aan Zee. Ook de oprichting van de Club van Trekwaarnemers komt ter sprake. We laten verder Gerrit Brouwer zelf aan het woord.

"Omdat wij vooral in de jaren 1918-1927, vóór jouw vertrek naar Batavia, geregeld contact hadden, wil ik hier graag enkele oude herinneringen ophalen.

Je beide artikelen over De Vogels van Noordwijk in 1915 en 1916 (in De Levende Natuur, jaargang 20 en 21) waren voor Miel Prager, Robby IJzerman en mij aanleiding om je uit te nodigen ook eens 'onze' (Wassenaarse) duinen te komen bekijken. Het eerste contact tussen ons kwam op 9 juni 1918 in alle vroegte tot stand, toen wij elkaar om 4.30u troffen bij het begin van de Wassenaarse slag, aan de ZW-hoek van het toen reeds verminkte landgoed "Rijksdorp". Jij was er iets eerder en rees op uit de berm van de weg! Even later arriveerde H.C. Delsman en wij bekeken eerst de reigerkolonie op Rijksdorp en daarna de zilvermeeuwenkolonie achter Duinrell. Hierna keerde Delsman terug naar Leiden, maar wij gingen verder door de Bierlap waar Miel en Robby ons aan de binnenduinrand achter Groot Haesebroek opwachtten.

Op jouw initiatief en gestimuleerd door onze gemeenschappelijke belangstelling voor de vogeltrek, bespraken wij op 6 augustus 1918 in je ruime kamer in Villa Nova met Dick Tollenaar de plannen voor een trekstation te Noordwijk aan Zee en in het septembernummer van De Levende Natuur stond niet alleen onze oproep om waarnemers en geld, maar bovendien een opwekking van Thijsse, waarin hij medewerking aan onze plannen bepleitte.

Hierna volgt de periode van het "Trekstation Noordwijk-aan-Zee", die begon met de vondst van

Puffinus puffinus yelkouan (tegenwoordig *Vale Pijlstormvogel* geheten, JvD) en eindigde met de late 'rushes' van 27 en 30 januari 1919. Het verslag vulde bijna een gehele aflevering van *Ardea* (jaargang 8, aflevering 1). Maar daarbij is het niet gebleven. Najaar 1919 kwam de Club van Trekwaarnemers tot stand, die eerst 10 en later 20 leden telde. In 1920 en in 1924-1928 werden gecyclosteerde maandoverzichten samengesteld; de belangrijkste gegevens daaruit werden in *Ardea* (jaargang 9 en volgende) gepubliceerd.

In 1921 nam het bestuur van de Nederlandse Ornithologische Vereeniging het initiatief tot een onderzoek naar de vogeltrek op Rottum, waarbij het de bedoeling was, dit door de Club van Trekwaarnemers te laten verrichten. Het betreffende verslag verscheen in *Ardea* (jaargang 11, pp. 47-79).

Tijdens je verblijf op Goeree wist je de medewerking te verkrijgen van de heer A. Melcher, opzichter van de vuurtoren "Het Westhoofd", die ons jarenlang (1924-1929) de dood gevonden vogels toezond. Geen sinecure als men weet dat deze vuurtoren op ruim 5 km van Ouddorp ligt (zie *Ardea* jaargang 18, pp. 140-161). Zo heeft de kleine Club van Trekwaarnemers ongetwijfeld een belangrijke bijdrage geleverd aan de totstandkoming van het Vogeltrekstation Texel, dat op 30 januari 1931 werd opgericht. Thans staat dit Vogeltrekstation onder leiding van Perdeck en is het ondergebracht in het Oecologisch Instituut te Arnhem. Wij hebben in die jaren samen ook verschillende andere terreinen bezocht om bepaalde vogelsoorten te leren kennen. Enkele van die excursies en ook andere gebeurtenissen wil ik hier nog memoreren.

Op 26 augustus 1918 bezochten we de dennenaanplant achter Duinrell waar wij 's avonds met Miel Prager Nachtzwaluwen en Grielen hoorden en zagen. In februari, maart en mei 1919 bezochten we "de Duno" bij Oosterbeek in gezelschap van jachttopziener Hendriks als gids. We namen 'riviertrek' stroomopwaarts waar en vonden nesten van Glanskopmees, Goudvink, Boomklever en Draaihals. In de periode 19-26 april 1919 vonden we bij de achtste paal (dat is bij de huidige Langevelderslag, JvD) verscheidene nesten van Wulpen in de AW-duinen. In maart 1922 gingen we met de Groninger biologen naar de Leidse Hortus onder leiding van Prof. Janse. In juli 1924 ging ik voor een rustkuur van twee weken naar Goedereede, waar jij onderzoek deed naar de paringsbiologie van Blauwe Reigers.

Op 16 maart 1926 was ik bij je promotie in Leiden, waarbij Boschma en ik als je paranimfen fungeerden en 's avonds behoorden we tot je gasten in "In den Vergulden Turk" samen met Dr. Jac. P. Thijssse en zijn vrouw.

In de periode 28-31 oktober 1926 maakten we een tocht naar de vuurtorens van Terschelling en Ameland samen met Bierman, Haverschmidt en Schimmelpenninck van der Oije, waarbij de laatste met zijn Fordje voor de verbinding Harlingen-Holwerd zorgde.

Op 22 april 1933 was ik in Den Helder bij de officiële in gebruikname van het nieuwe onderzoeksvaartuig "Max Weber", waarvan ik me herinner hoe jij Mevr. Weber - van Bosse over de hellende loopplank aan boord hielp!

In 1918 ontving ik een enthousiast rapport van je over je bezoek aan Griend (16-19 juli 1918). Ik kon dat rapport later heel goed gebruiken voor het boek "Griend" in 1948.

Veel is er sinds die jaren veranderd: Rijksdorp en Duinrell, Puik en Duin en Leeuwenhorst, de omgeving van de achtste paal, de bebouwing bij "de Duno" nabij Oosterbeek, terwijl er voor het Grevelingen-bekken een plan is ontworpen waarbij Hompelvoet, Westpunt en het Springersdiep tot één groot recreatiegebied zullen worden! En wat zal de toekomst van de Waddenzee zijn? Ondanks deze sombere slotzin verheug ik mij over de vele goede uren die wij samen beleefd hebben. Biltoven, september 1965".

In het stuk van Gerrit Brouwer worden enkele namen van vroegere ornithologen genoemd. Zo noemt Brouwer enkele personen die bij de eerste kennismaking op 9 juni 1918 (om half vijf 's morgens bij de Wassenaarse Slag!) aanwezig waren. Henk Delsman die uit Leiden kwam fietsen, was 13 jaar ouder dan Jan Verwey. Hij was een gepromoveerde zeebioloog en bekleedde hoge functies bij onderzoeksinstituten in ons land en in Nederlandsch Indië. Vermoedelijk dankzij deze Delsman kreeg Verwey later een aanstelling in Batavia aan het Laboratorium van het Onderzoek der Zee en later na terugkeer in Nederland een baan aan het Rijksinstituut voor Onderzoek der Zee in Den Helder.

Over Robbie IJzerman en Miel Prager is niet zoveel bekend. Jan P. Strijbos vermeldt in zijn memoires (het boek "Vogelvrij" uit 1976) dat beide heren ook mee gingen doen aan de vogeltrektellingen in Noordwijk aan Zee. Daarbij vertelt Strijbos dat Robbie IJzerman later als geoloog naar Suriname vertrok en dat Miel Prager, na een aantal jaren in Nederlandsch Indië, bioscoopondernemer in Haarlem werd.

Dick Tollenaar was een Haagse vogelaar die later op Java belandde en daar volgens Thijssse, die hem in december 1930 bezocht, "woonde als in een paleis." Ook Jan Verwey, toen ook werkzaam in Batavia, kreeg in die tijd bezoek van Jac. P. Thijssse.

Brouwer noemt de promotie van Jan Verwey in 1926 waarbij hij met Hilbrand Boschma als paranimf optrad. Deze Boschma was enkele jaren ouder dan Jan Verwey en was ook vele jaren als bioloog actief in Nederlandsch Indië. Enkele jaren na zijn terugkeer in ons land werd hij directeur van het Rijksmuseum voor Natuurlijke Historie in Leiden (1934-1958).

Bij de excursie in 1926 noemt Brouwer de namen van Bierman en Haverschmidt. Bierman was een paar jaar jonger dan Jan Verwey en vond later naast zijn praktijk als neus-, oor- en keelarts nog tijd om voorzitter van de Nederlandse Ornithologische Unie te zijn. François Haverschmidt was 20 jaar oud bij genoemde excursie. Hij werd eerst bekend door zijn jaaroverzichten in het tijdschrift *Ardea*, onder andere over Ooievaars. Na de Tweede Wereldoorlog ging hij naar Suriname en vervulde daar hoge functies bij Justitie. De enorme kennis die hij opbouwde over de Surinaamse avifauna bundelde hij in een lijvig boekwerk: *Birds of Surinam* (1968).

Uit het voorgaande blijkt duidelijk dat het vooral de hoger opgeleiden en welgestelden waren die zich met

vogelstudie en natuurbescherming bezig hielden. De Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten in Nederland had tot in de jaren dertig niet meer dan zo'n 15.000 leden. Pas in de jaren vijftig en zestig neemt de belangstelling voor natuurbescherming en vogelstudie in alle lagen van de bevolking sterk toe. In die tijd worden overal in ons land vogelwerkgroepen opgericht en sluiten honderdduizenden zich aan bij Natuurmonumenten.

Literatuur

Coesl M. 2012. *Wanhoop nooit aan vooruitgang. Brieven van Jac. P. Thijsse*. Uitgeverij Boom, Amsterdam.
 Strijbos J.P. 1976. *Vogelvrij*. Uitgeverij Schuyt & co, Haarlem / Antwerpen.
 Voous K.H. 1995. *In de ban van vogels*. Uitgeverij Scheffers, Utrecht.

EXCURSIE MET JAC P THYSSE IN DE Δ-W DUINEN. FEBRI 1923. V. L. N. R.: JAN VERWEY, MEVR. X., JAC P THYSSE, KEES OIPKES, THERA BENTHEM JUTTING, W. G. N. V. D. SLEEN EN MEVR. V. D. SLEEN.

BY DE LEPELAAR-KOLONIE IN DE NAARDERMEER 24 MEI 1919.

Het eerste contact met Jan Verwey kwam tot stand via „De Levende Natuur“, ons allen bijblad. Daarom had ik bij draagen van zijn hand gelezen vooral ook in de reedsreeds. Naag en by korte mededelingen Jac. P. Thijsse liet daarom meemmen na of te waken tot nader onderzoek, tot daar een of of „wie weet er meer van“. So verduide er in het nummer van september 1918 een oproep van Jan Verwey en G. A. Brouwer om waarnemers voor het „Rechtstreek Noordwijk aan Zee“ Jac. P. Thijsse deed ook nog een dienst in het ree je, schreef in een opeendige ligginge by en Orde van een reep Hymp athete Eerste wacht. My gaven ons onmid- dellyk op en wilden graag een dag of wat naar de trekkende vogelrekken komen kijken. So ontstond het eerste persoonlijk contact. Dat contact is nooit meer verbroken. Daarvoor en voor je trouwe vriendschap, Jan ook ik je hartelyk dank
Jan P. Strijbos

Pagina van Jan P. Strijbos (1891 - 1983) voor het Liber Amicorum van Jan Verwey.
 bovenste foto: excursie in de Amsterdamse Waterleiding-duinen in 1923. Links Jan Verwey; in het midden Jac. P. Thijsse (met hoed).
 onderste foto: Jan Verwey op 24 mei 1919 in het Naardermeer.